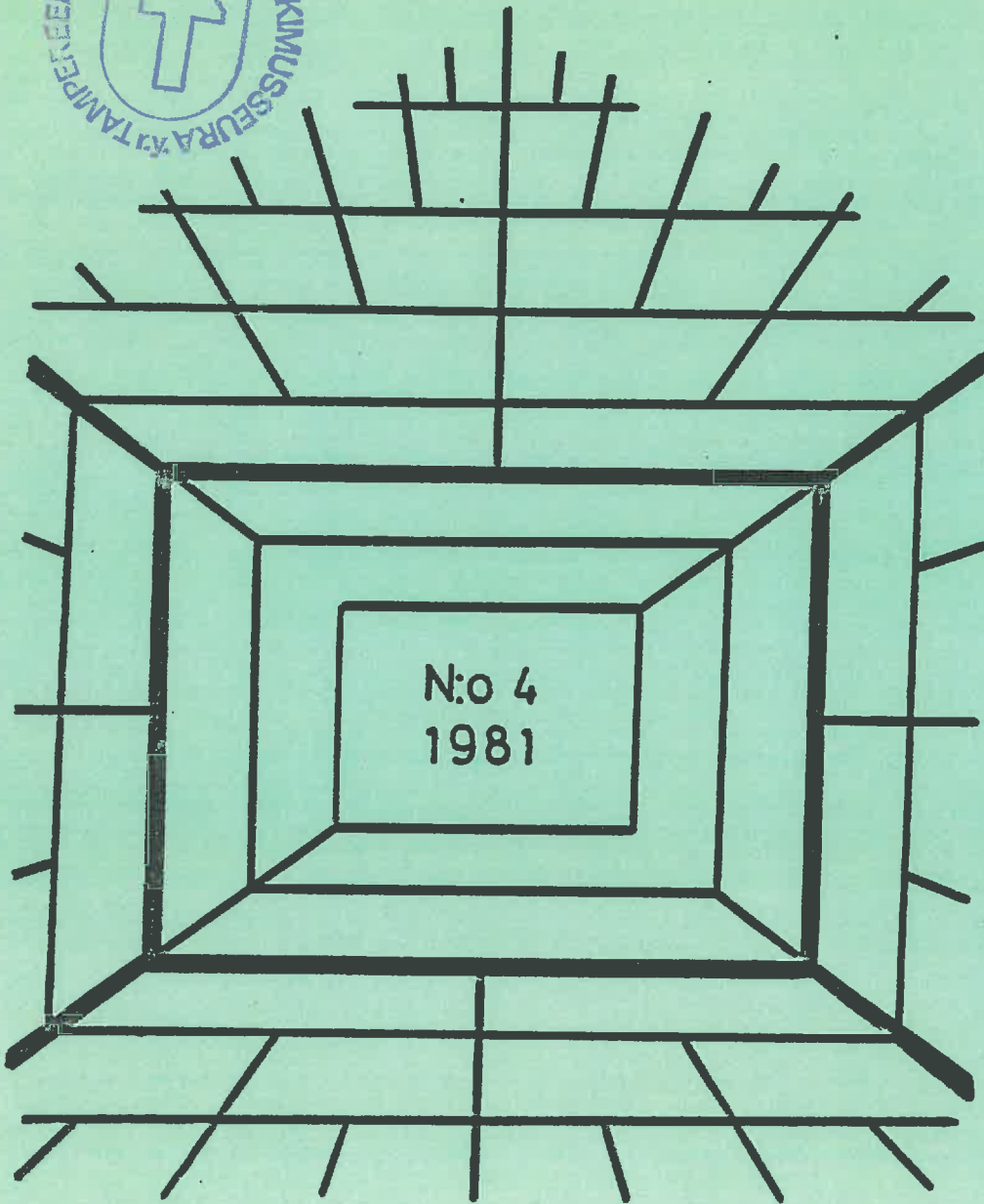
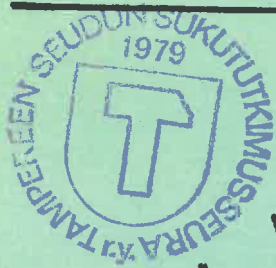

ORPANA

1. Jorma Räsänen:
Elias Stephanius
Ähtärin lukkari
4. Pelastusarmeijan
etsiskelytyö
6. Orvo Lipponen:
Tuomas Tallgrenin
tarinoita
10. Pasi Kuusiluoma:
Asiaa sukunimistä
ja nimen suojaus-
sesta
12. Pasi Kuusiluoma:
Pari havaintoa
rippikirjoista
14. Salme Tuominen:
Muisteluksia isäs-
täni Lapin vaa-
rista
17. Kirjauutuuksia
19. Riksarkivet

O R P A N A

N:o 4 1981

Tampereen seudun sukututkimusseura r.y:n
tiedotuslehti

Toimituskunta

Kaarlo Haapanen
Vesa Leppänen
Osmo Merikoski

Päätoimittajan Kaarlo Haapasen osoite
Puomikatu 7
33410 Tampere 41
puh kotiin 460464

Seuran sihteeri Meri Tila
Rimminkatu 25 B 4
33250 Tampere 25
puh kotiin 23124

Seuran rahastonhoitaja Rakel Kivimaa
Sampola
33540 Tampere 54
puh toimeen 32000, kotiin 54040

Kansilehti

Kalevi Mäki-Kihniä

Kirjoitus ja kokoonpano
J.O.Räsänen

Monistus ja nidonta

Kopiopaino KY
Tampere - puh 31316

Tampere 25.11.1981

Jorma Räsänen

Elias Stephanius
Ähtärin lukkari

Muuan tuntemattomana pysyttelevä henkilö on tehnyt seuralle pienen lahjoituksen toivoen samalla, että hänen esivanhempiansa kuuluvan Ähtärin lukkarin Elias Stephaniuksen sukua ja elämänvaiheita seuran toimesta selvitettäisiin. Lahjoitus on kiitollisin mielin otettu vastaan ja pyydetään kaikkia niitä henkilöitä, joille "Orpanassa" julkaistut kirjoitukset jotain vanhasta lukkarista tai hänen suvustaan mieleen tuovat siitä ilmoittamaan "Orpanan" päätoimittajalle tai tämän kirjoituksen laatijalle.

Elias Stephanius Ähtärin lukkari ja torppari on syntynyt joulukuun 22. päivänä 1752. Syntymäpaikka on kuitenkin vielä selvittämättä. Hän kuoli vuonna 1826 ja oli silloin lukkarin virassa ja asui Gröndahlin eli Törömäen torppaa. Ähtärin rippikirjoissa tavataan Elias ensi kerran vuosien 1789 - 1793. rippikirjassa ja on silloin käynyt ehtoollisella ensi kerran joulukuun 2. päivänä 1792. Seuraavat ehtoolliskäynnit on rippikirjaan merkitty 14. 4.1793 ja 25.8.1793. -

Elias Stephanius oli avioliitossa Helen Frögd-nimisen neitosen kanssa, joka oli syntynyt toukokuun 1. päivänä 1763 Isossakyrössä. Helenan isä oli vasaraseppä Anders Johansson Frögd syntynyt vuonna 1711 Ramsbergissä Västmanlannissa Ruotsissa ja muuttanut vanhempiansa kanssa Kimmontehdaille vuonna 1726. Täältä Antti muutti vuonna 1746 Orisbergin tehdaille Isoonkyröön ja täällä sitten Helena

on syntynyt. Helenan isän Antti Juhonpoika Frögdin sukutaulun (Tab. 2) mukaan Helena on "flyttat 1784 till Vasa men kan ej följas." - Helena löytyy sitten kuitenkin Ähtärin rippikirjasta Elias Stephaniuksen puolisona. Eliaksen ja Helenan vanhin lapsi Herman on syntynyt heinäkuun 21. päivänä 1794.

"Nati et renati anno 1794 i Etzeri Sckn.

Herman född i Gröndahl d. 21 Julij döpt d. 23 ejusdem. Fadren är Klockar Elias Stephanius modr. Helena Frögd. Testes: Sacellan Eric Brander Corp Eric Henoll Eric Bong Fru Brita-Helena Smuller Jung Catharina Sophia Perander Madam Beata Linbom."

Elias Stephanius	Puoliso
lukkari ja torppari	Helen Frögd
s. 22.12.1752	s. 01.05.1763 Isokyrö
k. 1826 Ähtäri Gröndahl	k. 19.01.1844 Ähtäri Gröndahl

Lapset:

1. Herman
s. 21.07.1794 Ähtäri Gröndahl
k.
2. Karl Fredrik
s. 20.02.1796 Ähtäri Gröndahl
k.
3. Elias Sakari
s. 05.12.1797 Ähtäri Gröndahl
k. 04.01.1804 " "
4. Anna Sophia
s. 20.01.1800 Ähtäri Gröndahl
k.
5. Kustaa
s. 14.10.1805 Ähtäri Gröndahl
k.

Helmikuun 20. päivänä 1796 syntyi lukkari Elias Stephaniukselle ja vaimo Helena Frögdille poika Carl Fredrik, joka kastettiin 24. päivänä helmikuuta kotona lukkarilassa. Kummeina olivat kihlakunnantuomari Jac. Herman Gadd ja vaimonsa Brita Leena Smulter (?), armovuoden saarnaaja NN, talollinen Yrjö Juhonpoika Hyvönen ja vaimo Maria Eliaantytär, talollinen Heikki Yrjönpoika Riihimäki ja vaimo Vappu Eliaantytär.

Rippikirjakaudella 1789 - 1794 on Ähtärin lukkariksi jo merkitty Elias Stephanius ja hän naimisissa Helena Frögdin kanssa. Hänen edeltäjänsä Eric Perander ja vaimo Margareta Matintytär on myös samassa rippikirjassa ja lukkarinpuustellin kohdalla, mutta Perander vain osan rippikirjakautta. Elias Stephanius on ryhtynyt lukkarin virkaan vuosisadan vaihteen jommalla kummalla puolen. -

Lukkarin asuinpaikka oli nimeltään Gröndahl, mutta siitä on käytetty romanttisempaakin nimitystä "Viheriäinen laakso" ja myöhemmin nimi on muuttunut Törönmäeksi tai vain yksinkertaisesti Töröksi.

Elias Stephanius lienee ollut tunnollinen ja virkansa hoitanut lukkari, ainakaan asiakirjat eivät kerro hänestä sellaisia tarinoita kuin hänen pojistaan, jotka vuorollaan koittivat isänsä jälkeen hoitaa seurakunnan lukkarin moninaisia tehtäviä. Lukkari olikin vanhaan aikaan mies, jonka piti osallistua moneen toimeen ja tehtävään. Alkuaan hän oli hyvin paljon kiinni papin hyvinvoinnin ylläpitämisessä. Lukkari oli papin renki, hänen tuli suorittaa pappilan töitä: lämmittää papin sauna, teurastaa elukat, olla mukana kylvötoissa ja viljankorjuussa. Lukkarin vaimo oli vastaavasti pappilan piika.

Lukkaria tarvittiin kyllä muuhunkin ja myös käytettiin. Lukkarinvirka edellytti ennenkaikkea kirkollisia tehtäviä, virren veisuuta ja kirkon siivousta ja koristelua, kellonsoittoa ja kirkollista sananvientiä. Myöhemmin nuo rengin tehtävät jäivät pois ja lukkari saattoi antautua enemmän muille töilleen. 1700-luvulla on seurakunnassa jo suntion virka ja lukkari on saanut tehtäväkseen opettaa kylän lapsia. Lukkaria tarvittiin kirjoitustaitoisena myös kaikenmoisten asiakirjain laatimiseen ja asianomaisiin paikkoihin toimittamiseen. He olivat sen ajan asioitsijoita. Monella lukkarilla oli siihen aikaan hyvin kaunis ja selvästi luettava käsiala. Niin oli Elias Stephaniuksellakin. Hänen laatimiinsa perunkirjoja on ilo lukea ja tutkia.

Lukkarit määrättiin kuninkaallisella kirjeellä 27.8.1755 pitäjien suoneniskijöiksi, heiltä ruvettiin vaatimaan sellaista taitoa ja 10.3.1803 annetulla asetuksella heidät vel-

voitettiin perehtymään rokotustaitoon, voidakseen suorittaa rokottajankin tehtävät. Elias Stephanius on ollut Ähtärin seurakunnan ensimmäinen suoneniskijä ja rokottaja.

Kirkkoväärti eli kirkonisäntä oli seurakunnan taloudenhoitaja. Tähän tehtävään oli yleensä saatava sellainen vakavarainen henkilö, joka pystyi asettamaan vaadittavan takuumsumman. Seurakuntalaisetkin saattoivat taata kirkkoväärtin rahavarojen käytön. Elias Stephanius oli Ähtärin kirkkoväärtinä vuosina 1810 - 1817.

*Dålidanda försättadt öfverrens kommit och
uplöpit iudgåa Tid och ort förskras
Eliase Stephanins.*

Pelastusarmeijan etsiskelytyö

Pasi Kuusiluoma haluaa tehdä pienen lisäyksen Maire Hartevan pitämään esitelmään Suomen Pelastusarmeijan etsiskelytoiminnasta:

Tampereen seudun sukututkimusseuran vuosikirjassa n:o 2 toimintakaudelta 1980 - 1981 oli artikkeli Pelastusarmeijan etsiskelytoiminnasta. Siinä mainittiin etsiskelytoiminnan hinnoista kaksi erilaista tietoa: Suomessa ja muissa Pohjoismaissa 10 mk ja kaikkialla muualla 20 mk, sekä toinen tieto 25 mk ja 50 mk. Viimeisten tietojen mukaan hinnat ovat 35 mk ja 60 mk.

Pelastusarmeijan etsiskelytoiminnan kaavakkeita on mahdollisuus tilata Pelastusarmeijan päämajasta osoitteella PL 161, 00121 Helsinki 12 tai hakea jostain työpisteestä, joita Tampereella ovat mm Kirpputorit (Satakunnankatu 27, Kyttälänkatu 10, Ilmarinkatu 8).

PELASTUSARMEIJAN ETSISKELYOSASTO

Postilokero: 161 00121 Helsinki 12
Puh. 90-174 844 Postisiirto 142 774-7

N:o

1. Etsittävän täydellinen nykyinen nimi
 2. Onko ollut ennen toinen nimi ja mikä
 3. Syntymäaika ja -paikka
(Tarkat tiedot välttämättömät)
 4. Viimeksi kirjoilla
(Mainitkaa seurakunta tai siviilirekisteri)
 5. Vanhempien nimet
 6. Aviosuhde Puolison henkilötiedot
 7. Ammatti Työnantaja
 8. Sukulaisuussuhteenne etsittävään
 9. Mikä on etsiskelyn syy
(ei velka-, oikeus-, riita- eikä tuttavuusjuttuja)
 10. Etsittävän viimeinen osoite
(Ulkomaiset osoitteet jäljentää etsiskelyosasto mielellään itse vanhoista kuorista yms.)
 11. Milloin ja miten viimeksi kuultu etsittävästä
 12. Jonkun sellaisen nimi ja osoite, joka voisi antaa tietoja
 13. Saako etsiskelystä ilmoittaa Sotahuudossa
(Ei eri maksua)
 14. Jos etsittävä on ulkomalla, milloin lähti ja minne
 15. Muita selityksiä
(Esim. onko aikaisemmin etsitty Pelastusarmeijan kautta)
- Asiakkaan nimi, osoite ja puhelinnumero
(Alleviivatkaa postipaikka)

Etsiskelymaksu Suomessa ja muissa pohjoismaissa ³⁵ mk, kaikkialla muualla ⁶⁰ mk. Maksun voi lähettää kirjatussa kirjeessä tai käyttäen postisiirtotiliä n:o 142774-7. (Varattomille erikoisesta pyynnöstä maksuton palvelu.)

..... markkaa seuraa mukana
lähetetään postisiirron kautta
(Tarpeeton pyyhittään)

Huom. Tietoja voi kirjoittaa myös lomakkeen toiselle puolelle.

Lomake pyydetään täyttämään mahdollisimman selvästi ja lähettämään etsiskelyosastoon.

Orvo Lipponen

Tuomas Tallgrenin tarinoita

Sukututkijan paras apuväline lienee mikrofilmijäljennös. Me tamperelaiset olemme sikäli onnellisessa asemassa, että käytettävissämme on kaupungin kirjastossa lukulaitteet ja runsas, jatkuvasti täydentyvä varasto filmejä. Näitä ke-
latessaan ja haukan katsein tarkastaessaan ja ehkä vanhan ajan harakanvarpaita tuskailien tulkitessaan aina kuitenkin välillä tärppää ja menneisyyden verhoa saa pala palalta revittyä. Mutta törmää siinä hommassa välillä yllättäen omaan tutkimustavoitteeseen kuulumattomiinkin merkintöihin, joita ei voi noin vain sivuuttaa. On pakko antaa periksi ihmisen luontaiselle uteliaisuudelle. Eräästä tällaisesta tapauksesta seuraavassa.

Kelaillessani Vesilahden rippikirjan v 1688 sisältämää filmiä huomasin, että sivujen alaosassa ja jopa tekstin päälläkin näytti olevan kirjoitusta nurin päin. Kun käänsin kuvan ylösalaisin näin että siellähän oli selvällä suomen - kielellä kirjoitettu päiväkirja. Tätä oli pitänyt lukkari Tuomas Tallgren (s. 25.11.1768) ollen vanhimmat merkinnät vuodelta 1795.

Tallgren on ollut varsin monitaitoinen mies: lukkari, räätäli, maanviljelijä, kirvesmies ja muurari. Hän palveli Vesilahden seurakuntaa 38 vuotta.

Päiväkirjaansa Tallgren merkitsi omaa perhepiiriään koskevat tapahtumat, seurakuntaa ja paikkakuntaa sekä myös koko valtakuntaa koskevat asiat. Myös säättietoja hän merkitsi

ja 1807 nähdystä pyrstötähdestä on maininta. Suomen sodan aikana hän seurasi tapahtumia Vesilahden horisontista ja antaa niistä mielenkiintoisia tietoja.

Eräs asia ihmetyttää: kuinka on ollut mahdollista, että lukkari on saanut vapaasti kymmeniä vuosia väärinkäyttää ja sotkea rippikirjaa omilla merkinnöillään. Onko kirja tulipalon tai uuteen kirkkoon siirtymisen yhteydessä joutunut hänen haltuunsa?

Papit ovat vaihtuneet melko tiheästi. Ehkä uudet eivät ole kirjasta tienneet. Tuskin sentään lukkari kirkon konttorissa tai sakastissa olisi papin tietämättä voinut vapaasti omiaan kirjoitella.

Kun kirjoitusta on vielä Tuomas Tallgrenin poika jatkanut tuntuu siltä, että kirjan on pitänyt olla lukkarin hallussa. - Näihin kysymyksiin voimme vastausta vain arvaila. Mutta tuskinpa kukaan kiistää sitä, että jos tällaisia päiväkirjoja olisi enemmän käytettävissämme käsityksemme menneiden aikojen elämästä muodostuisi nykyistä täydellisemmäksi. - Filmi on Vesilahti TK 178 ja lopuksi muutamia näytteitä.

Eräitä lyhennyksiä.

Ab	= muuttanut pois
Abs	= poissaoleva tai saanut synninpäästön aviottoman lapsen syntymän jälkeen
Access	= muuttanut (taloon tai seurakuntaan)
Afg	= edellisestä aviosta
Afl	= kuollut
AfskSold	= eläkkeellä oleva, palveluksesta vapautunut sotamies
A N	= ennen vihkimistä syntynyt
BstH	= mäkitupalaisen vaimo
Bs	= veljenpoika tai veljen miniä tai mäkitupalainen
Bst	
Bsk	= mäkitupalainen
BsBr	= talollisen veli
B, Bn, Bd	= talollinen

maaliskuu

12

13

15

16

17

18

tuli ryssä kirkon kylään
 oli aivan levoton ja hävä a jouti lapset
 Lähti venäläisen kirkon kylästä
 oli pakaasikuormat 100 hevosta ja ja miehiä
 oli 20 miestä minun tytö näin
 aivan korpasta ja ja

maaliskuu

30

Koti Christina
 Kello. 2. jälkeen puolen yön Hän on syntynyt
 Vuonna. 1730. 25. päivä heinä kuussa.

april

3

huhti

oli Ryssän pukaista Hevosia 100
 aivan koreta wäke munterista ja ta
 tansa kas wäkeä oli minun tyhönä

1. Orvo Lipposen kirjoitukseen liittyy kaksi kiinnostavaa valokopiota Vesilahden rippikirjaan kanttori Tuomas Tallgrenin tekemistä lisäyksistä. Maaliskuun 12. päivästä 1809 tai 1808 alkaen näyttää Vesilahdella olleen silloisen sodan vuoksi sekä vilkasta että levotonta:

12.3 tuli ryssä kirkonkylään
 15.3 lähti venäläinen kirkonkylästä

ja seuraavana päivänä

oli pakaasikuormia 100 hevosen ja ..
 miehenoimalla...

...Loppu...
 ...Heinäkuun...
 ...Lopen...
 ...27. marraskuun ja Heinäkuun...
 ...29. Heinäkuun...
 ...Lähti sotaväki Bommerin Sotaa
 ...1. pappilan...
 ...2. Saarnais...
 ...6. pappilasta...
 ...10. alitteen...
 ...12. Sunnuntai...
 ...20. alitteen...
 ...21. ihminen...
 ...24. kylvin...
 ...25. vedettiin...
 ...28. lämmintä...
 ...29. La...
 ...3. pappilan...
 ...12. pappilasta...
 ...16. Heik...

2. Vesilahdella näyttää elämä kevään myötä vähin rauhoittuneen. Heinäkuussa on saarnattu vaalia, noudettu heinää ja lähdetty sotaan:

Lähti sotaväki Bommerin sotaa

Kesäkuussa kirkossa saarnattu vaalia ja "lopetettu kulovalkia". Elokuussa "tehty rukiit (leikattu rukiit) ja saatu "ihanainen, lämmin sade" ja loppukuussa "24 kylvin minäkin 4 kapparukita."

Pasi Kuusiluoma

ASIAA SUKUNIMISTÄ JA NIMEN SUOJAUKSESTA

Minä hiukan petyin sukunimensuojaustodistukseen. Olin odottanut jonkinlaista isokokoista, kunniakirjan tapaista todistusta, mutta se olikin vain pieni, puolet A⁴-arkista, pääosiltaan painettu kaavake. Mutta tärkeintähän koko hommassa ei ollut suojaustodistus, vaan se, että nyt sukunimi oli suojattu. Todistuksen teksti todistaa sen selvästi näin: "Herra N.N. + suku. Ilmoitamme vastaanottaneemme Teiltä nimensuojausmaksun 200,- mk, ja tulevamme vastaisuudessa valvomaan, että ajoissa ryhdytään kaikkiin toimenpiteisiin, jotta suojaamaanne sukunimeä Kuusiluoma ei ilman Teidän suostumustanne sukunimilain määräysten vastaisesti anneta kenellekään toiselle henkilölle." Suojaustodistuksen kääntöpuolella on selvitelty sukunimilain niitä pykäläiä, jotka liittyvät sukunimen suojaamiseen. Perusajatuksena oli se, että vain suojattu nimi käytännössä nauttii sukunimilaissa säädettyä turvaa.

POSTIA SUOMALAISUUDEN LIITOLTA

Tuon sukunimensuojauksen yhteydessä kirjoitin Suomalaisuuden Liittoon ja pyysin sieltä jonkinlaista tietomateriaalia koskien suomalaista sukunimeä ja sen suojausta sekä liiton toimintaa. Ystävällisesti liiton pääsihteeri Kai Huovinmaa lähetti minulle mukavan tietopaketin. Siinä oli ensinnäkin liiton säännöt, toimintakertomus vuodelta 1980 ja toimintasuunnitelma vuodelle 1981 sekä jäseneksi liittymislomake. Tuossa lomakkeessa oli mahdollisuus kruksata ne työmuodot, joita jäsen erityisesti painottaisi liiton toiminnassa. Siellä oli mahdollisuuksina mm. sukunimikulttuuri, lippu- ja vaakunakulttuuri,

suomalaisen kulttuuriperinteen omaleimaisuus ja yhteydenpito ulkomailla oleviin suomalaisiin.

Pääosan tuosta saamastani tietopakelistä käsittivät kuitenkin monisteet, jotka käsittelivät suomalaista sukunimeä. Siinä oli pari monistetta, joissa oli Kai Huovinmaan ja professori Yrjö Blomstedtin pitämät esitelmät sukunimilain uudistusta käsittelevässä tilaisuudessa viime vuoden tammikuussa. Kolmas moniste oli valokopio Sukuviestistä. Ei kuitenkaan enempää tästä asiasta. Jos on kiinnostusta, voi kääntyä tämän kirjoittajan puoleen.

Olen viime aikoina huomannut, että seuran julkaisuissa ja kokouksissa on herännyt merkittävää kiinnostusta suomalaista sukunimeä kohtaan. Ehkä siihen on osaltaan vaikuttanut tämä uusi sukunimilaki-juttu.

ORPANAN numerossa 2 sivulla 17 olleen asiakirjan teksti
selväkielisenä ja suomennettuna:

Men, Min Herr Mor Bror! En Disputation, til hwilken, med alla dess nöwendiga utgifter åtgår säkert 100 plåtar och dessutom hushyra, uppassning, respengar, och mat, och annat plåck, hwad förslår då sexton Rsr för hwilka, tillika med de öfrige 24 som Vall - quist lämnat mig räkning på, jag redan skulle hafwa gordt redo, så framt jag icke ansedt det som ett dubbelt och onödigt beswär för herr Mor Bror, at särskilt emottaga 2ne räkningar som alt för wäl kunde följas åt uti en. Emedlertid skulle jag med Farbror Furtenbachs anstaltande här utinnan, hafwa warit ganska illa belåten, derest icke herr Professor Christiernin warit af den

Mutta, hyvä herra äidin veli! Väitöstilaisuus, johon kaikkine välttämättömine menoineen kuluu varmasti 100 plootua ja sitäpaitsi huoneenvuokra, palvelu, matkara- hat ja ruoka ja muu sellainen, mikä nousee sitten 16 Rsr, joista samaten kuin niistä muista 24 joista Vall- quist on minulle jättänyt laskun, minun olisi jo pitä- nyt antaa selvitys, ellen katsoisi sitä kaksinkertai- seksi ja tarpeettomaksi vaivaksi herra Äidin Veljelle että erikoisesti ottaa vastaan 2 laskua, jotka aivan hyvin voitaisiin liittää yhtenä. Kuitenkin olisin minä Setä Furtenbachin toimenpiteisiin tässä asiassa ollut sangen huonosti tyytyväinen, mikäli herra Professori Christiernin olisi

Pasi Kuusiluoma

PARI HAVAINTOA RIPPIKIRJOISTA

Kaikki sukututkijat ovat aina olleet harmissaan noista pappien merkinnöistä, joilla ei usein tunnu olevan päätä eikä häntää. Jokaisella papilla tuntui olevan aivan yksityinen ja jopa salainen systeemi, joilla he merkitsivät erilaisia pikkuasioita kirkonkirjojen sivuille. Enemmän tai vähemmän kovalla työllä sukututkija voi saada niistä jonkinlaisen selon, toisinaan se ei taas onnistu. Ikaalisten kirkkoherra 1800-luvun alkupuolella tuntuu olleen melko kauaskatsanteinen herra kirjoittaessaan rippikirjan 1822-29 alkuun selityksiä muutamille merkeilleen:

♀	+	Död
♀		Gift inom Församling
♀		Do utom Do
♂		Ogift inom Do
♂		Do utom Do

Tampereen rippikirjan 1825-31 ensimmäiselle lehdelle (ks. seuraavaa sivua) on kirkkoherra jäljentänyt konsisterin kiertokirjeestä muutamia ohjeita merkintätavoista, joita rippikirjassa tuli käyttää. Teksti kuuluu vapaasti suomennettuna seuraavasti:

Ote Konsistorin Kierto Kirjeestä No 150. §5.

Mitä tämän uuden Kaavakkeen (rippikirjan) käyttöön tulee, otaksuu Konsisteri, etteivät Herrat Kanssaveljet (kolleegat) löydä siitä mitään vaikeutta. Sen vain on Konsistori kuitenkin voinut huomauttaa, että Sarakkeeseen Rokkoja varten merkitään luonnolliset tai Isorokot S:llä ja Rokotus Y:llä tai V:llä

(ympä=rokotus rokoon sairastuneelle, vaccinera=rokotus ennen sairautta, suom. huomautus).

Lukukinkeri Sarakkeeseen merkitään numeroilla 1,2,3 jne minä vuonna kuluva vuosikymmentä henkilö on ollut läsnä.

Muuttaneiden Sarakkeeseen merkitään Kuolleiden kohdalle Tunnus + ja muuttaneiden kohdalle seurakunta, jonne muutti.

Lukemisen suuremman tai pienemmän edistysasteeseen merkitsemiseen voi jokaisessa erillisessä Sarakkeessa käyttää tunnusta kuin tähän astikin.

Katekismuksen Kuulustelusta Poissaolosta sakotetaan: Vanhemmat ja Talolliset Neljä äyriä, joka nyt vastaa 18. kopeekkaa Lapset ja Palkolliset puolet edellisestä tai 9. kopeekkaa

Katso Kirkko Sääntöä, Luku 11.§9, samoin Kuninkaan Kirjettä Turun Tuomiokapitulille 10. Marraskuuta 1758. vertaa Konsistorin Kierto Kirjettä No 155.§1.

Utdrag utur Consistorii Circular. Brevet N° 150. §: 5.

Hvad bruket af detta nya Formulaire beträffar, förmodar Consistorium, att Hvarn Medbröder ej skola finna dervid någon svårighet. Det endast må Consistorium dock hafva anmärkt, att i Columnen för Hoppor tecknas de naturliga eller Sonit hopenorna med S. — de Ympade med Y. — och de Vaccinerade med V. —

I Hårförhårets Columnen anmärkes med Tiffvorna 1. 2. 3. etc. hvilket är af det löpande Decennium personen de samma bivistat.

I Columnen för Afgångne tecknas för de Gode Signaturen +. och för de Afflyttade Kyrkogället, dit de flyttat.

För utmärkandet af de Häsandes större eller mindre framsteg, må i hvarje särskild Column den härtills i slik afsigt nyttjade signaturen bibehållas.

För Utövaro från Katechismi Förhören, plikta:

Föräldrar och Husbönder Fyra öre sm, som nu vara emot 18. Kopek km barn och Regotijon hälften deremot, eller — — — — 9. de — de

Se kyrko ord: Papi 11. §: 9. samt kungasbrevet till Domkapittet i Åbo af d. 10. Mars 1758. jemför S. V. Conf. Circular. Brev N° 155. §: 1.

Salme Tuominen

Muisteluksia isästäni

L A P I N V A A R I S T A

Luoteis-Lapin lähinnä Enontekiön alueen sukututkimusta edustaa seurassamme Salme Tuominen. Hän valottaa oheisessa kirjoituksessaan sukunsa ja eritoten isänsä "Lapin Vaarin" taustoja. kirjoituksessa saa oivan näytteen myös Perä-Pohjolan kuvarikkaasta, h-pitoisesta murteesta.

Isäni Johan Alfred Angeli syntyi Enontekiön Peltovuossa 21.1.1890. Samaa kylää olivat hänen esi-isänsä asuttaneet jo vuosisatoja, sillä vanhin tunnettu, Pehr Erikipoika Päiviö, kuoli v. 1724. Monta sukupolvea kantoi sitten Eira-nimeä, kunnes nimi 1800-luvun puolella välissä muuttui Angeliksi. Sana "angeli" juontaa Itkosen mukaan alkunsa vanhasta, jopa kivikauden aikaisesta, lapinsanastosta, eikä sen merkitystä tunneta. Sukunimeksi se tuli tietenkin talon mukaan, niinkuin ennenvanhaan yleensä. Mutta se onkin taas jo toinen juttu! Sillä isästähän minun jotain piti kertoa; lastenlastenlastenkin tuntemasta "Lapin vaarista".

Isäni kastettiin 6.4., pääsiäissunnuntaina. Kummeja oli useita, niinkuin entiseen aikaan yleensäkin. Yksi kummeista oli Johan Aapo Niva. Hän tahtoi antaa kummilapselleen mahdollisimman hyvän kumminlahjan. Ja Aapon mielestä paras lahja olisi hyvä kastevesi, semmoinen, että siitä riittäisi hyötyä koko elon ajaksi. Sellaista vettä ei kuitenkaan ollut aivan lähitienoilta saatavissa, sillä ainoa paikka, missä riittävän hyvää vettä tähän tarkoitukseen oli saatavissa, sijaitsi reilun penikulman päässä kylästä. Siellä nimittäin sijaitsi Raaskaltio, vanha Seitapaikka, ja SEN veden saattoi Nivan Aapokin hyväksyä. Niinpä Aapo kipaisi keväthankia pit-

kin Raaskalttiolla ja toi sieltä kunnan vettä terästämään tätä kristillistä toimitusta. Kyllähän kaikki muutkin tiesivät, että Raaskaltion vedellä kastaminen antaa onnea ja pitkää ikää sekä tekee lapsesta kunnan ihmisen.

Onni ei kuitenkaan näyttänyt heti, sillä isä jäi orvoksi jo yhdeksän vuotiaana, ja äidin oli yksin huollettava seitsenlapsinen perhe. Köyhä koti kun oli, piti lastenkin jo nuorina lähteä maailmalle hankkimaan leivän syrjää, mistä kiinni ottaa. Niinpä isäkin oli vasta yhdeksän vuotias joutuessaan vieraisiin ihmisiin "lapsia paimentamaan". Ja kun neljätoista vuotta oli täyttynyt, alkoivatkin varsinaiset "miesten hommat". Poromiesten rengiksi nimittäin lähti isä. Korvaus työstä oli aluksi hyvin pieni, mutta myöhemmin ammattitaitoinen poromies sai hyvän palkan: seitsemän vaamea vuodessa, vaatteet, ruoan ja tupakan. Vuosien mittaan vaametkin vasikoivat, ja niin sitä omiakin poroja alkoi hillelleen kertyä. Useita vuosia isä oli näissä poromiesten hommissa, kaksi ja puoli vuotta Norjan puolellakin. Tuulta ja tuiskua ei poromies saanut pelätä. Elon perässä piti kulkea kuin paimentolainen ikään, laavu asuntona, kotina kota.

Ensimmäisen maailmansodan ja kansalaissodan jälkeen valitsi kaikesta tavarasta kova puute, ja niinpä isäni jätti porohommat ryhtyen kuljettamaan tavaraa Norjasta ja Ruotsista. Joppaamiseksiäkin sitä kai kutsutaan. Mutta onhan niitä kuuluisampiakin joppareita ollut! Annetaanpa kuitenkin isän itsensä kertoa näistä varhaisista ajoista sellaisina kuin olen ne tallentanut.

"Ennen tuota huonoa aikaa oli kaupan hyllyllä kyllä tavaraa, vaatetta ja ruokaa. Karjalaisen Kustaava myi Anttilan (Muoniosta) tavaroita, ruokaa ynnä muuta. Mieki menin kauphan, että olisin ostanu viis kiloa jauhoja, mutta ko minulla ei sattunu justhin silloin olla taskussa rahaa, "tienattuna kylä oli", eihän se Kustaava velaksikhan antanu. Mutta antaappa olla, meni vähä aikaa, tuli se suuri pula-aika niin ei ollut Kustaavankhan hyllyllä jauhoja. Niimpä mie toimeliaana miehenä

lähin Kautokeinosta ruokaa hakemhan porolla ja pulkalla: Ja ko mie tulin takassin pulkallinen ruokaa matkassa, myymhän mie sen kuorman jouuin, se meni ko kuumille kiville. Oli niin suuri nälänhätä, ihmisiä kuoli nälkhän. Niin mie sitte lähin uuesti hakemhan ruokaa ja kävin toisen ja toisenkin kerran. Tähän aikhan ei ollu Kustaavallakhan jauhoja eikä muutakhan. Kustaava tuli minun tykö ja rukoili "myy veli rakas sisarelle". Nyt mie olin "veli", mutta en tänä päivänäkhän muista myinkö mie. Yhellä porolla mie alotin, myöhemmin kuuella, seittemällä. Mie vein tyhjiä nelikoita, puutavaraa, veneitä ynnä muuta ja toin ruokaa. Mie en kyllä itte paljoa myyny, asiamiehet hoitivat sen puolen. Norjan ja Ruottin puolella ei ollu rajalla hankaluuksia, mutta Suomen puolella minua kyllä vahathin, kiinni ei vain saatu. Tavaraa en menettänyt koskhan, vaikka laskin monta vuotta vettäki pitkin. Silloin heitin heti paikalla pois, kun Suomen alethin tavaraa saamhan. Niin se alko kehittymhän oma kauppa ja aloin ihan lailliseksi kauppiaaksi. Ja nelisenkymmentä vuottahan sitä tuli piettyä."

Vielä tänäkin päivänä tämä kohta 92 vuotias, huumorilla ja leikinlaskulla kyllästetty, ennen mustatukkainen, nyt valkotukkainen isäni, kulkee joka suununtai puolen kilometrin kirkkomatkansa Hetan kirkkoon ja takaisin. Ja ennen kirkonmenon alkua saattaapa hän käydä vakiopenkillään pitkäkseen odotellessaan saarnan alkamista. Eikä muu kirkkokansa ole moksiskaan. Toisin kuin minä, joka viime kesänä takapenkillä pelästyin kuollakseni ja ryntäsin etuosaan katsomaan mikä hätänä. Ja häätä oli tämän näköinen: "Ei ainakhan minulla ole mithän hättää, mie vain ruukaan levätä".

Siinä Raaskaltion kastevedessä taisi sittenkin olla jotain.....

I mun kal mahti saami kiela.

KIRJAUUTUUKSIA

- Sukuni-My Roots (Finnroots Inc., New York 1981)
- Tertti: Paljastavat juuret (HeSa 1981)
- Heikinmäki: Suomalaiset häätävät (Otava 1981)

Vuonna 1979 perustettiin New Yorkiin järjestö nimeltä Finnroots Inc. ("suomalaiset juuret"). Se, peruskirjansa mukaan, tulee aikanaan tukemaan sekä siirtolaistutkimusta että kansainvälistä ystävyyttä, veljeyttä ja kanssakäymistä. Tämä vuonna tämä järjestö julkaisi laajan, useampi satasivuisen teoksen "Sukuni-My Roots". Teos on kaksikielinen, koska sitä kuulemma luetaan sekä Suomessa että Amerikassa. Teoksen alussa on lyhyt, muutaman kappaleen selostus Suomesta Amerikkaan suuntautuneesta siirtolaisuudesta sekä kuvia (13 kpl) siirtolaisuuden historiasta. Tämän jälkeen seuraa sukututkimuksen opas, joka on ahdettu 63 sivulle. Siinä ei paljoa uutta ollut verrattuna tavallisiin sukututkimuksen oppaisiin. Se sisälsi melkein kaikki asiaankuuluvat tiedot, joita aloitteleva sukututkija tarvitsee, joskin monin paikoin melko ylimalkaisesti selitettynä kuten arvata saattaa tämäntapaisen teoksen yhteydessä. Hyvänä kuitenkin pidin luetteloa Suomen sukututkimuseuroista ja -kerhoista. Olihan siellä meidänkin seuran nimi (sihteerin osoite taisi olla vanhentunut?). Tämän lyhyen sukututkimusoppaan ansioksi voidaan lisäksi lukea aakkosellinen luettelo Suomen arkistoista osoitetietoineen sekä luettelo Ruotsin (4 kpl) ja USA:n (3 kpl) arkistoista. Löysin myös Mormonien sukututkimusjärjestön osoitteen Amerikassa, mutta Finnroots-järjestön osoite ei sattunut mistään silmääni. Pääosan Sukuni-My Roots - teoksesta muodostaa laaja tutkimus Virkkalan-Tastelan ja Leppäniemen-Ahopellon suvuista. Kirjan suvun lähtökohtana on amerikansuomalainen aviopari Juho ja Vieno Virkkala. Runsas valokuvien käyttö tekee teoksen var-

masti mielenkiintoisemmaksi lukijalle, joka kuuluu ko. sukuihin. - Ainoa todella negatiivinen seikka koko kirjassa on hinta: kirjaston virkailija on teoksen toiselle lehdelle kirjoittanut luvut 802,50:-!!

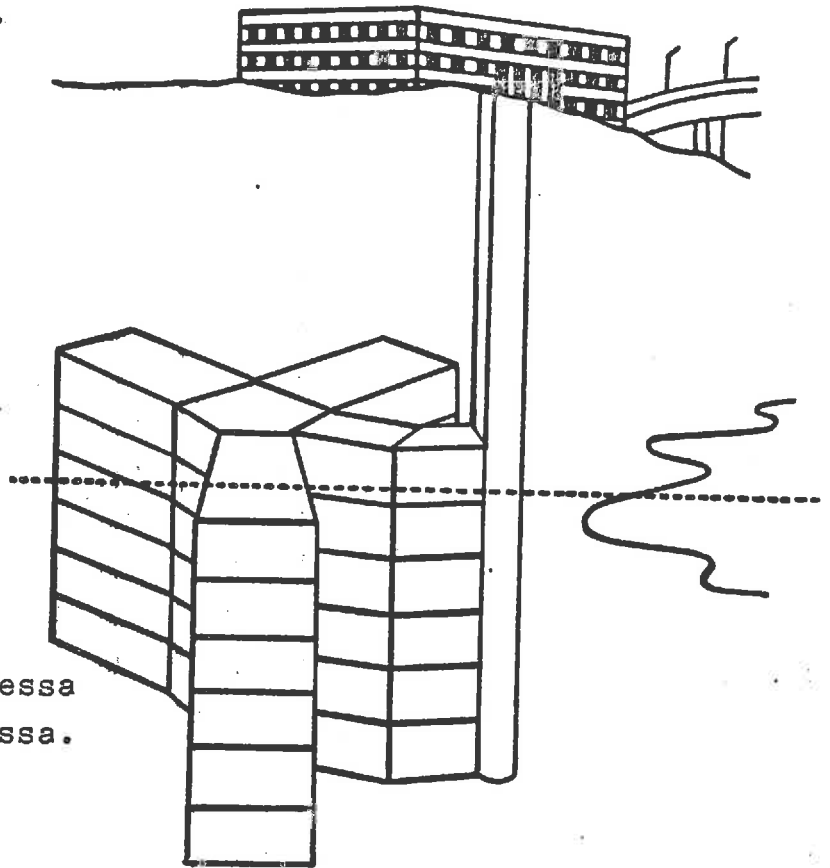
Tamperelaisille sukututkijoille henkilökohtaisestikin tultua Aarno Tertiltä on tänä vuonna ilmestynyt uusi kirja, Paljastavat juuret. Oikeastaan teos ei ole niinkään uusi, sillä se koostuu Tertin Helsingin Sanomissa Juuret-palstalla julkaisemista artikkeleista, joista vanhin on vuodelta 1977. Nämä Tertin pakinat käsittelevät lähinnä suomalaisten julkisuuden henkilöiden sukutaustaa. Mukana on tiedemiehiä, taiteilijoita, liikemiehiä, poliitikkoja jne., melkein kaikki tunnettujen sukujen jäseniä. Tertin jutustelu on melko ylimalkaista, mutta onhan kysymyksessä suuressa päivälehdessä julkaistut artikkelit, joten ei voida odottaa samanlaisia artikkeleita kuin esimerkiksi Genoksessa. Kaiken kaikkiaan nämä Tertin pakinat ovat mukavaa luettavaa, varsinkin aamutuimaan sanomalehdestä luetuna sukututkimuksesta kiinnostuneelle. Ja kyllähän niitä lukee näin kirjanakin.

Suomalaisia talonpoikaisia avioliiton solmimisperinteitä käsittelee Maija-Liisa Heikinmäen teos Suomalaiset häätävät. Tähän 734-sivuiseen teokseen en ole vielä kerinnyt tarkemmin perehtyä, mutta jo sisällysluetteloä silmäillessä huomaa, että perusteellista työtä on tehty. Heikinmäki kuvailee aluksi kaikkea sitä, mikä tapahtui ennen avioliiton solmimista: nuorten tutustuminen, kosiminen, kihlaus, kuulutus, morsiamen avun keruu ja häävalmistelut. Hän käsittelee myös naimakelpoisuutta ja puolison valintaan ennenvanhaa vaikuttaneita tekijöitä. Sitten seuraa laaja ja perusteellinen selvitys itse häistä ja siihen liittyen häähenkilöistä, ateriasta, tanssista ym. Suomalaiset häätävät-teoksesta on apua myös sukututkijalle hänen etsiessään konkreettista merkitystä vihittyjen luetelon merkinnöille. Ehkä teos palvelee myös vanhojen häätapojemme uudelleen henkiinherättämisessä.

RIKSARKIVET - ETT FÄSTE I GRANITEN

Ruotsin Valtionarkisto on runsaat 10 vuotta sitten siirtynyt "vuorenvarmoin" suojiin. Oheinen kuva kertoo, että maanpäälliset kolme kerrosta ovat vain pintaa.

Vuoreen on louhittu niin paljon tilaa, että 80.000 metriä (80 km!) löytyy asiakirjoja kuuden maanalaisen kerroksen suojusta. Jäsen Matti Vuoristo kertoi Orpanan numerossa 2 käynnistä ruotsalaisten uudessa arkistokompleksissa talossa.

Riksarkivet är sedan 1968 beläget vid Västerbron i Marieberg. På toppen av berget ligger ett sobert administrationshus i tegel och koppar, ritat av arkitekterna Åke Ahlström och Kell Åström. Byggnaden inrymmer forskarsalar, arkivtekniska utrymmen samt arbetsplatser för omkring 120 anställda. Dubbla person- och bokhissar binder fyra våningshuset ovan jord samman med magasinet, som finns insprängt i massivt urberg.

Koncentrationen av arkivhandlingar i riksarkivet är den största i Sverige. Nära 80.000 hyllmeter (8 hyllmil) material från tidig medeltid till dataåldern förvaras här 15 meter under markytan i dammfria, specialkonditionerade lokaler. Nutida teknik tillåter, att det underjordiska magasinet kan utvidgas successivt. Metertjocka betongväggar och pansardörrar garanterar, att informationsskatten kan föras vidare till framtiden.